

zadanie stron tekstu może otworzyć symboliczne „okno na świat” ludzkich dążeń w dawnych wiekach. W zbiorze studiów ofiarowanych Bronisławowi Geremekowi na 60-tę urodziny (*Białni i bogactwo. Studia z dziejów społeczeństwa i kultury*, Warszawa 1992), w esejju *Le rive médiévale entre la cour et la place publique*, zwracał się subtelne uwagi na temat roli imiennika i dziejów, jego funkcjonowania na różnych szczeblach drabiny społecznej, od dworu królewskiego do mieszczańskiego domu i chaty chłopskiej, roli, jaką spełniał w różnych momentach życia.

Francuscy historycy wysoko cenił twórczość Le Goffa, zarówno nowatorstwo i odkrywczość jego prac, jak i ich erudycję i liczbę, nadając mu przydomek „Obeźrzyma historiografii”. Dla uczczenia 75-lecia przygotowano księgę pamiątkową pod znanym tytułem *L'Œuvre d'un historien: autour de Jacques Le Goff* (red. J. Revel, J.C. Schmitt, Paris 1998). Również polscy historycy dawali wyraz swemu podziwowi dla Le Goffa. W roku 1991 został członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Nauk, a w roku 1993 otrzymał doktorat honoris causa Uniwersytetu Warszawskiego, który odebrał w towarzystwie ukochanej żony Hanka.

Między innymi dzięki osobistemu zaangażowaniu Le Goffa jeszcze w okresie PRL-u rozkwitła intensywna współpraca naukowa historyków francuskich i polskich. Obejmowała różne formy kooperacji, zwłaszcza między VI Sekcją Ecole a Instytutem Historii PAN, a także między VI Sekcją Ecole a Instytutem Historii Kultury Materialnej, później przemianowanym na Instytut Archeologii i Etnologii PAN. Były to np. liczne wspólne konferencje, prace terenowe i badawcze, udzielanie polskim naukowcom stypendiów. Pomoc często wykraczała poza problematykę badawczą. Le Goff wielokrotnie interweniował u władz polskich, gdy polscy badacze mieli trudności z uzyskaniem zgody na wyjazd zagranicę lub byli szykanowani w inny sposób, np. zwalniani z pracy. Gdy w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych rozwinął się ruch oporczywy, powstał KOR a potem Solidarność, nie tylko sprzyjał im, ale czynnie pomagał, np. przewożąc przez granicę tajną korespondencję (w poczekalni stanu wojennego zawiązał list od kierownictwa Solidarności do Prezydenta Mitteranda).

Schyłek życia był dla Le Goffa, miłośnika dobrej kuchni, wina, intelektualnych dysput w gronie przyjaciół, okresem trudnej samotności. Wielki cień stanowiła imiennik ukochanej żony, z którą przeżył niemal pół wieku; oddał jej hołd, poświęcając jej książkę *Avec Hanka* (Paris 2008). Złamało się zdrowie. Ostatnie lata sparaliżowany i cierpiący spędził na wieku, zamknięty w swym mieszkaniu jak w więzieniu. Miał chyba jednak poczucie, że życie oddane wielkiej pasji, jaką była dla niego historia, jest spełnione. Ta myśl powraca na kartach jednej z ostatnich jego większych publikacji — *Une vie pour l'histoire. Entretien avec Marc Huerquin* (Paris 1996).

Maria Bugucka
(Warszawa)

IV Międzynarodowa konferencja naukowa z serii *Colloquia Russica*, „Rurykowicze w świecie powiazań dynastycznych: polityka, obyczajowość, kultura, religia (X–XVI w.)”, Mogilno, 14–16 listopada 2013 r.

Idea organizacji cyklicznych corocznych konferencji naukowych, poświęconych Rusi średniowiecznej pojawiła się w środowisku studentów i pracowników naukowych Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2010 roku. W trakcie pierwszych konferencji wykrytali się cele, zasady uczestnictwa i formy przeprowadzenia tego przedsięwzięcia (połączenie paneli referatowych z udziałem studentów, doktorantów i pracowników naukowych,

wykładów otwartych polskich i zagranicznych profesorów, debat naukowych oraz prezentacji najnowszych publikacji naukowych), zakres chronologiczny (okres rządów dynastii Rurykowiczów) i języki konferencyjne (angielski, rosyjski oraz język państwa, na terenie którego odbywa się konferencja).

Pierwsze spotkanie naukowe w ramach projektu *Colloquia Russica*, zatytułowane „Ruś średniowieczna a sąsiedzi (IX–połowa XIII wieku)”, miało miejsce na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (24–26 XI 2010 r.). Kolejna edycja, „Ruś halicko-wołyńska na tle stosunków międzynarodowych (XI–XIV w.)” (*Галицько-Волинська Русь у міжнародних відносинах XI–XIV ст.*), gościła na Uniwersytecie Przykarpaccim w Iwano-Frankiwsku (20–22 X 2011 r.) na Ukrainie, zaś trzecia, „Ruś w epoce najazdów mongolskich (1223–1480)” — w Instytucie Historii PAN i Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego (15–17 XI 2012 r.). Najnowsze, czwarte spotkanie zorganizowane zostało przez działającą w ramach Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy Pracownię Badań nad Dziejami Rusi oraz Instytut Historii i Koło Naukowe Historyków Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, przy współpracy z Uniwersytetem Przykarpaccim im. Wasyła Stefanyka w Iwano-Frankiwsku. Koordynatorami konferencji byli prof. Dariusz Dąbrowski oraz dr Witalij Nagirnyj. Na miejsce obrad wybrano Europejskie Centrum Spotkań Wojciech-Adalbert, znajdujące się na terenie parafii św. Jana Apostoła w Mogilnie, w byłym klasztorze benedyktyńskim, ufundowanym przez księcia Kazimierza Odnowiciela w drugiej połowie XI w.

Uczestników konferencji powitali książdz-dziekan dr Andrzej Panasiuk, burmistrz Mogilna Leszek Duszyński, kierownik Pracowni Badań nad Dziejami Rusi UKW prof. Dariusz Dąbrowski i Prezes Koła Naukowego Historyków Studentów UJ Joanna Mendyk.

Tematem przewodnim konferencji były powiązania dynastyczne Rurykowiczów w okresie od X do XVI w. To właśnie im poświęcono trzy wykłady otwarte, dwie debaty naukowe i dziesięć paneli referatowych. Udział w konferencji wzięło 33 uczestników z Polski (Białystok, Bydgoszcz, Kraków, Łódź, Poznań), Ukrainy (Iwano-Frankiwsk, Czerniowce), Białorusi (Mińsk), Rosji (Moskwa), Litwy (Kowno), Słowacji (Bratysława), Czech (Brno, Ołomuniec) i Serbii (Nowy Sad).

Obrady naukowe otworzył wykład prof. Fiodora Uspeńskiego z Rosyjskiej Akademii Nauk, poświęcony małżeństwom między spokrewnionymi przedstawicielami dynastii Rurykowiczów do połowy XIII w. Logiczną jego kontynuację stanowiły wygłoszone drugiego i trzeciego dnia wykłady: dr. hab. Djury Hardiego z Uniwersytetu w Nowym Sadzie, dotyczący osoby ruskiego księcia Rościśława Michałowicza, władającego Maczwą zięcia węgierskiego króla Andrzeja II, oraz prof. Jana Tęgowskiego z Uniwersytetu w Białymstoku, poświęcony związkom rodzinnym Rurykowiczów i Giedyminowiczów w XIV w.

Równie ważną częścią konferencji były debaty naukowe. Pierwsza z nich, z udziałem prof. Dariusza Dąbrowskiego i prof. Fiodora Uspeńskiego, dotyczyła społecznych aspektów funkcjonowania dynastii Rurykowiczów. W trakcie drugiej — w której uczestniczyli prof. Jan Tęgowski i prof. Jarosław Nikodem z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu — omawiano kwestie związane z działalnością Rurykowiczów w Wielkim Księstwie Litewskim.

Najważniejszą część konferencji, decydującą o jej oryginalnym profilu, stanowiły jednak referaty naukowe wygłaszane przez młodych badaczy (studentów i doktorantów) oraz ich bardziej doświadczonych kolegów. Większość wystąpień poświęcono relacjom politycznym władców ruskich z Piastami (Norbert Delestowicz, Łukasz Fabia) i Jagiellonami (Ona Orlovaitè), Przemysłidami (Wiktor Adamowić, Jitka Komendová), Hohensztaufami (Filip Gallée), przedstawicielami rodów bizantyńskich (Nazar Chrystan) czy połowieckich (Michał Michalski), bądź osobami reprezentującymi Zakon Kawalerów Mieczowych (Filip Podbieriozkin). Osobne referaty poświęcone były legendom o pochodzeniu Słowian (Adam Mesiarkin), genealogii książ-

żąt grodzieńskich (Anton Lewicki), strategii małżeństw między Rurykowiczami w okresie przedmongolskim (Anna Litwina), mariażom dynastycznym książąt rzyzańskich (Andrij Nosenko), osobom księcia kijowskiego Ruryka Rościszłowicza (Stepan Temuszew) i księcia twerskiego Michała Aleksandrowicza (Marcin Grala), imiennictwu władców słowiańskich (Adam Mader), wizerunkowi Rurykowiczów na kartach *Kroniki* Henryka Łotysza (Wojciech Sawicki) oraz na stronach polskich szesnastowiecznych kronik (Gabriela Frischke). Część referatów dotyczyła kontaktów kulturalnych Rusi, m.in. z Bizancjum (Zofia Brzozowska) oraz z zakonami Dominikanów i Franciszkanów (Andrij Stasiuk), życia codziennego w ziemiach ruskich (Anna Madej, Olga Moroz), migracji Rusinów do Polski w XI–XIII w. (Myrosław Wołoszczuk), udziału mongolskich najemników w walkach między Rurykowiczami (Rościszłow Budżak) oraz porównania światopoglądu Andrzeja Kurbskiego i Konstantego Ostrogińskiego (Polina Skurko).

Nie zabrakło również tematów dotyczących kultury materialnej. Tu wyróżnić należy ciekawe wystąpienia Jeleny Tianinej z Moskiewskiego Państwowego Uniwersytetu oraz Anety Gołębiowskiej-Tobiasz, reprezentującej dwie instytucje naukowe — Instytut Archeologii UJ i Muzeum Gry w Jićinie. Pierwsza z wymienionych referentek przedstawiła wyniki najnowszych badań wykopaliskowych w Nowogrodzie Wielkim, wzbogacających wiedzę o przedchrześcijańskich tradycjach jednego z największych grodów Północnej Rusi w okresie przedmongolskim. Podkreśliła m.in., że wśród najczęściej odnajdywanych w Nowogrodzie amuletów spotyka się wyroby z kłów dzika, związane z kultem skandynawskiego boga urodzaju Frejra. Jednakże taka sytuacja uległa zmianie w okresie po panowaniu Jarosława Mądrego, kiedy na pierwsze miejsce wysunęły się motywy „bizantyńskie”. Coraz częściej pojawiały się amulety przedstawiające na awersie chrześcijańskiego świętego a na rewersie „kompozycję węzową”, złożoną z 6–14 węży ułożonych na wzór antycznego obrazu Meduzy-Gorgony. Takich talizmanów pochodzących z Nowogrodu znamy obecnie ponad dziesięć. Najstarsze z nich datowane są na drugą połowę XI w. Niemniej interesujący był referat Anety Gołębiowskiej-Tobiasz, omawiający materiały archeologiczne z zespołów grobowych z lewobrzeża Dniepru, przypisywanych Połowcom. Jej zdaniem pojedyncze wyroby zdeponowane przy zmarłych, należących niegdyś do najwyższej w środowisku koczowniców warstwy społecznej, świadczyć mogą o kontaktach z religią chrześcijańską.

Konferencję zamykała prezentacja wyników najnowszych badań nad dziejami Rusi średniowiecznej, prowadzonych przez polskich i zagranicznych uczonych, w tym także publikacji III tomu *Colloquia Russica*.

Obradom towarzyszył bogaty program kulturalny. Drugiego dnia konferencji uczestnicy mogli zwiedzić Kruszwicę i Strzelno, gdzie mieli okazję zapoznać się z budownictwem romańskim historycznej Wielkopolski. Na zakończenie gospodarze w osobie pana Zenona Popiołka zorganizowali dla wszystkich uczestników zwiedzanie najstarszych partii klasztoru mogileńskiego.

Nadzwyczaj twórcza i miła atmosfera, w której odbywała się konferencja, oraz bogaty program naukowy i kulturalny spowodowały, że trzy dni spędzone w mogileńskim klasztorze minęły w mgnieniu oka. Zamykając konferencję organizatorzy zapowiedzieli, że kolejna jej odsłona odbędzie się w październiku 2014 r. na Spiskiej Kapitule na Słowacji i będzie dotyczyła kontaktów Rusi z państwami Europy Środkowej w XI–XIV w. Wyrzili także nadzieję, że organizacja takich przedsięwzięć przyczyni się do wzrostu zainteresowania dziejami średniowiecznej Rusi w środowisku młodych badaczy i stanie się płaszczyzną komunikacji między przedstawicielami różnych państw oraz szkół naukowych.

Witalij Nagirnyj
(Kraków)